

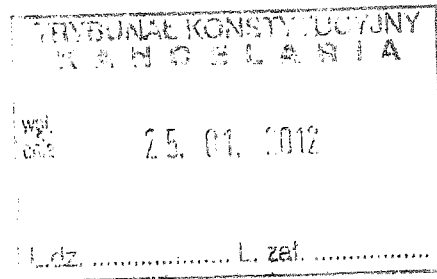

RZECZPOSPOLITA POLSKA
PROKURATOR GENERALNY

Warszawa, dnia 24 stycznia 2012 r.

PG VIII TK 63/11

P 35/11

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku z pytaniem prawnym Sądu Rejonowego w Kościanie Wydział I Cywilny, czy art. 213, art. 214 § 1 i 2, art. 216 § 2 i 3 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.) oraz art. 619 § 1 i 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) są zgodne z art. 21 ust. 1, art. 23, art. 64 ust. 1 i 2 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP

- na podstawie art. 27 pkt 5 w zw. z art. 33 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) -

przedstawiam następujące stanowisko:

na podstawie art. 39 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.) postępowanie podlega umorzeniu, wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

Uzasadnienie

W powołanym we wstępie pytaniu prawnym, Sąd Rejonowy w Kościanie Wydział I Cywilny, przedstawił wątpliwości co do konstytucyjności art. 213, art. 214 § 1 i 2 i art. 216 § 2 i 3 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.; dalej jako: k.c.) oraz art. 619 § 1 i 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.; dalej jako: k.p.c.).

Pytanie to powstało w związku z toczącym się postępowaniem o dział spadku i zniesienie współwłasności gospodarstwa rolnego.

W sprawie zawisłej przed Sądem pytającym Wnioskodawczyni H K i W S , wnioskiem złożonym w dniu grudnia 2008 r., domagały się ustalenia, że w skład spadku po J C oraz P C wchodzi gospodarstwo rolne o powierzchni ha, położone w B i B , dla którego Sąd Rejonowy w Kościanie prowadzi księgę wieczystą Kw , oraz o dokonanie działu spadku i częściowego zniesienia współwłasności poprzez przyznanie przedmiotowego gospodarstwa rolnego w ½ części W S i po ¼ części H K oraz A R , z jednoczesnym zasądzeniem na rzecz pozostałych uczestników postępowania stosownych spłat. Pozostali uczestnicy postępowania nie wyrazili zgody na zaproponowany dział spadku i zniesienie współwłasności.

Z opinii biegłego, powołanego w tej sprawie przez Sąd, wynika, iż wartość rynkowa przedmiotowego gospodarstwa rolnego wynosi zł. Ponadto, biegły wyraził opinię, że fizyczny podział opisanego gospodarstwa rolnego jest nieuzasadniony z przyczyn prawnych, ekonomicznych i społecznych, gdyż część gospodarstwa jest obecnie dzierżawiona, zaś stan

obiektów budowlanych jest awaryjny lub zły na poziomie 80 – 90 % zużycia technicznego.

Po wydaniu opinii przez biegłego, Wnioskodawczynie zmodyfikowały pierwotny wniosek w ten sposób, że zażądały dokonania fizycznego podziału gospodarstwa rolnego i przyznanie W S , H K i A R trzech działek (oznaczonych Nr , i) po $\frac{1}{3}$ części, jedną działkę (oznaczoną Nr) w $\frac{1}{2}$ części - M A , zaś pozostałym spadkobiercom po $\frac{1}{12}$ części.

Pozostali spadkobiercy, w tym jedyny mający wykształcenie rolnicze i prowadzący gospodarstwo rolne, nie wyrazili zgody na taki sposób dokonania działu spadku i zniesienia współwłasności i oświadczyli, że są zainteresowani wyłącznie spłatami z wymienionych tytułów.

Uzasadniając zarzuty skierowane do kwestionowanych przepisów, Sąd pytający omówił regulacje prawne dotyczące zniesienia współwłasności, w tym znoszenia współwłasności gospodarstw rolnych.

Sąd podkreślił, że w sytuacji gdy nie ma możliwości podziału gospodarstwa w naturze, a tym samym wyłączona jest możliwość zastosowania podstawowego sposobu zniesienia współwłasności, jakim jest podział, zachodzi konieczność zastosowania sposobu alternatywnego: gospodarstwo rolne może zostać przyznane jednemu współwłaścicielowi, na którego wyrażą zgodę wszyscy współwłaściciele, co stanowi konsekwencję regulacji zawartej w art. 622 § 2 k.p.c. (art. 213 k.c.).

W razie braku zgody wszystkich współwłaścicieli sąd przyzna gospodarstwo rolne temu z nich, który je prowadzi lub stale w nim pracuje, chyba że interes społeczno-gospodarczy przemawia za wyborem innego współwłaściciela (art. 214 § 1 k.c.).

Jeżeli warunki przewidziane w paragrafie poprzedzającym spełnia kilku współwłaścicieli albo jeżeli nie spełnia ich żaden ze współwłaścicieli, sąd

przyzna gospodarstwo rolne temu z nich, który daje najlepszą gwarancję jego należytego prowadzenia (art. 214 § 2 k.c.).

Podział w naturze następuje po zasięgnięciu opinii biegłych, co do sposobu podziału (art. 619 § 1 i 2 k.p.c.).

Ostateczną metodą zniesienia współwłasności gospodarstwa rolnego jest sprzedaż rzeczy wspólnej i podział między współwłaścicieli uzyskanej ceny, gdy z takim wnioskiem wystąpią wszyscy współwłaściciele albo w przypadku niewyrażenia zgody przez żadnego z nich na przyznanie mu gospodarstwa rolnego (art. 214 § 3 i 4 k.c.).

W razie sądowego zniesienia współwłasności, przyznanie rzeczy jednemu ze współwłaścicieli następuje z równoczesnym zasądzeniem spłat należnych pozostałym współwłaścicielom. Dokonując zniesienia współwłasności gospodarstwa rolnego, sąd przy określaniu wysokości należnych spłat kieruje się w tej kwestii przede wszystkim wolą samych zainteresowanych stosownie do ich zgodnego porozumienia (art. 216 § 1 k.c.). Jednakże w razie braku takiego porozumienia, spłaty przysługujące współwłaścicielom mogą być obniżone. Przy określaniu stopnia ich obniżenia bierze się pod uwagę typ, wielkość i stan gospodarstwa rolnego będącego przedmiotem zniesienia współwłasności, sytuację osobistą i majątkową współwłaściciela zobowiązanego do spłat i współwłaściciela uprawnionego do ich otrzymania (art. 216 § 2 k.c.).

W postępowaniu o zniesienie współwłasności gospodarstwa rolnego sąd ustala jego skład i wartość, w szczególności obszar i rodzaj nieruchomości wchodzących w skład tego gospodarstwa oraz obszar i rodzaj nieruchomości stanowiących już własność współwłaścicieli i ich małżonków, a w miarę potrzeby także okoliczności przewidziane w art. 216 k.c. (art. 619 § 1 k.p.c.).

Podkreślenia w tym miejscu wymaga, że zdaniem Sądu pytającego, w niniejszej sprawie znajduje zastosowanie treść art. 213 k.c., ograniczająca dopuszczalność podziału gospodarstwa, gdy byłby on sprzeczny z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej (i w konsekwencji upoważniający sąd do przyznania gospodarstwa jednemu ze współwłaścicieli – str. 3 uzasadnienia pytania prawnego).

Jednocześnie, zdaniem Sądu, nie ziściły się w przedmiotowym postępowaniu przesłanki podziału cywilnego gospodarstwa, wynikające z treści przepisów art. 214 § 3 i 4 k.c. (por. – str. 5 uzasadnienia pytania prawnego).

Konkludując, Sąd pytający stwierdził, że w realiach niniejszej sprawy wątpliwości konstytucyjne budzą dwie kwestie, wynikające z przepisów art. 213 k.c., art. 214 § 1 i 2 k.c., art. 216 § 2 i 3 k.c. oraz art. 619 § 1 i 2 k.p.c.

Pierwsza, dotycząca obligatoryjnego, w przypadku gospodarstw rolnych, badania dopuszczalności dokonywania fizycznego podziału gospodarstwa pod kątem zachowania zasad prawidłowej gospodarki rolnej i druga, związana z możliwością głębokiej ingerencji sądu w wysokość spłat należnych współwłaścicielom z tytułu dokonania działu gospodarstwa rolnego.

Zdaniem Sądu pytającego, przedstawiona regulacja prawna - w innym miejscu określona *jako mechanizm wychodzenia ze współwłasności gospodarstwa rolnego (...)* zachowany w obecnie obowiązujących art. 213, art. 214 § 1 i 2, art. 216 § 2 k.c. oraz art. 619 § 1 i 2 k.p.c. – pozostaje w sprzeczności z art. 21 ust. 1, art. 23, art. 64 ust. 1 i 2 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Zarządzeniami Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 marca 2011 r., 19 maja 2011 r. oraz z dnia 15 czerwca 2011 r., Sąd pytający wezwany został do wskazania, w jakim zakresie odpowiedź na pytanie o konstytucyjność

wskazanych przez Sąd przepisów prawa materialnego i procedury cywilnej, może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed tym Sądem.

W pismach – o charakterze nieprocesowym – z dnia 4 maja 2011 r., 1 czerwca 2011 r. oraz z dnia 22 czerwca 2011 r. – mającymi być, tylko w mniemaniu Sądu pytającego, realizacją zarządzeń Prezesa Trybunału Konstytucyjnego, Sąd *de facto* nie wskazał żadnego związku między formułowanymi wątpliwościami konstytucyjnymi i normatywną treścią wskazanych przepisów cywilnego prawa materialnego oraz procedury cywilnej, a podstawą rozstrzygnięcia, w efekcie nie wskazując, w jakim zakresie odpowiedź Trybunału Konstytucyjnego na postawione pytanie, może mieć wpływ na rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed Sądem pytającym.

Pomijając już niekonsekwencję Sądu pytającego w zakresie przedmiotu kontroli (przepisu art. 216 § 2 i 3 k.c. w *petitum* pytania i tylko art. 216 § 2 k.c. w jego uzasadnieniu), sposób określenia istoty problemu konstytucyjnego na tle stanu faktycznego sprawy, wyłącza możliwość merytorycznego rozpoznania przez Trybunał Konstytucyjny, z uwagi na brak przesłanki funkcjonalnej.

Wbrew stanowisku Sądu pytającego, w opisanym wyżej stanie faktycznym, podstawę prawną rozstrzygnięcia Sądu będzie stanowił przepis art. 214 § 4 k.c. stosowany samodzielnie, który nie został przez Sąd zakwestionowany, a nie przepis art. 213 k.c.

W przedmiotowym stanie faktycznym ziściła się niewątpliwie przesłanka ograniczająca dopuszczalność podziału gospodarstwa rolnego, z uwagi na sprzeczność z zasadami prawidłowej gospodarki rolnej, implikująca metodę przyznania gospodarstwa temu współwłaścicielowi, na którego wyrażą zgodę wszyscy współwłaściciele (art. 213 k.c. w zw. z art. 622 § 2 k.p.c.). Jednakże, według stanu faktycznego, istniejącego w chwili skierowania do Trybunału Konstytucyjnego pytania prawnego żaden z uczestników toczącego się postępowania nie wyraził zgody na przyznanie mu gospodarstwa rolnego

w całości. Jak również brak jest zgodnego wniosku wszystkich współwłaścicieli co do sprzedaży gospodarstwa. W ten sposób, jedyną metodą zniesienia współwłasności pozostaje podział cywilny, tj. zarządzona przez Sąd pytający sprzedaż gospodarstwa rolnego, stosownie do przepisów k.p.c. (art. 214 § 4 k.c.).

Zgodnie z art. 193 Konstytucji, każdy sąd może przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne co do zgodności aktu normatywnego z Konstytucją, ratyfikowanymi umowami międzynarodowymi lub ustawą, jeżeli od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed sądem.

Postanowienie to powtarza art. 3 ustawy z dnia 1 sierpnia 1997 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 102, poz. 643 ze zm.).

Trybunał Konstytucyjny posiada kompetencje do oceny, czy sąd dokonał w sposób prawidłowy ustalenia podstawy prawnej rozstrzygnięcia. Przeciwny pogląd prowadziłby do możliwości obejścia art. 193 Konstytucji (por. Marcin Wiącek, *Pytanie prawne sądu do Trybunału Konstytucyjnego*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2011, s. 150 i przywołane tam orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego).

Na tle ugruntowanego orzecznictwa i poglądów doktryny nie budzi wątpliwości, że przedstawienie Trybunałowi Konstytucyjnemu pytania prawnego jest dopuszczalne i konieczne wyłącznie w sytuacji, gdy wątpliwości konstytucyjne dotyczą tego przepisu, który ma być podstawą rozstrzygnięcia w konkretnej sprawie. Inaczej mówiąc, pytanie prawne winno dotyczyć wyłącznie takiego problemu, którego nie wyjaśnienie przez Trybunał uniemożliwia zastosowanie danego przepisu i w konsekwencji rozstrzygnięcie konkretnej sprawy.

Stwierdzenie, że określona norma (przepis prawny) znajduje zastosowanie w danej sprawie, jest prawdziwe wyłącznie wtedy, kiedy

okoliczności sprawy są objęte hipotezą tej normy (por. Marcin Wiącek, *op. cit.*, s. 165 i przywołane tam orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego).

Całościowa analiza pytania prawnego Sądu Rejonowego w Kościanie Wydział I Cywilny wskazywać może, że kwestionuje on całokształt ustawowej regulacji znoszenia współwłasności gospodarstwa rolnego, będącej określoną instytucją prawną.

Co do zasady, Trybunał Konstytucyjny nie wyklucza kontroli konstytucyjności w trybie pytania prawnego również innych norm niż składające się na podstawę rozstrzygnięcia, o ile zostanie wykazana ich relewantność dla sprawy toczącej się przed pytającym Sądem.

W orzeczeniu z dnia 12 maja 2011 r., o sygn. akt P 38/08, Trybunał wskazał między innymi, że *nie sposób a priori wykluczyć norm ustrojowych lub procesowych (włączając w to normy regulujące zagadnienia wypadkowe) z grupy norm, które mogą być przedmiotem pytania prawnego. Istotne jest, aby normy te pozostawały w związku z merytorycznym żądaniem strony i mogły zostać wykorzystane w procesie subsumcji* (por. - wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2011 r., sygn. akt P 38/08, OTK ZU nr 4/A/2011, poz. 33).

W przedmiotowej sprawie, Sąd pytający również takiego związku w żaden sposób nie wykazał.

Biorąc pod uwagę powyższe argumenty, uzasadniony jest przedstawiony na wstępie wniosek o umorzenie postępowania, wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

z upoważnienia
Prokuratora Generalnego

Robert Hernand
Zastępca Prokuratora Generalnego